

FİZİK TEDAVİ VE REHABİLİTASYON POLİKLİNİĞİNE BAŞVURAN BİREYLERİN GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TIP UYGULAMALARI İLE İLGİLİ BİLGİLERİNİN İNCELENMESİ
EVALUATION OF KNOWLEDGE ABOUT TRADITIONAL AND COMPLEMENTARY MEDICINE INTERVENTIONS IN INDIVIDUALS PRESENTING TO PHYSICAL THERAPY AND OUTPATIENT CLINIC

Şemsinnur GÖÇER¹, Özlem BALBALOĞLU²

¹ Yozgat Bozok Üniversitesi, Sarıkaya Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Yüksekokulu, Yozgat

² Yozgat Bozok Üniversitesi, Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Yozgat

ÖZ

Bu araştırma, fizik tedavi ve rehabilitasyon polikliniğine başvuran bireylerin geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları ile ilgili bilgilerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Kesitsel bir çalışmadır. Araştırma için Yozgat Bozok Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır. Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından, yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Araştırma sonunda 18 yaş ve üzeri 550 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcıların %83.5'i geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde kullanılabileceğini, % 35.5'i bu uygulamaları herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde tercih ettiklerini ifade etti ve kullandığı yöntemde devam etmeyi düşündüğünü ifade edenlerin oranı % 95.4 idi. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarını kullanmadan önce doktora danışanların oranı ise % 17.9 idi. Kupa ve sülük en yaygın kullanılan uygulamalardandı. Katılımcılar bu uygulamaları sıklıkla; doğal, güvenli, yan etkileri az olduğunu düşündükleri, yaşam kalitelerini yükselteceğine inandıkları için tercih ettiklerini belirtmişlerdir ve bu uygulamaları kendini iyi hissettiren uygulamalar şeklinde tanımlamışlardır. Dünyada ve ülkemizde giderek daha fazla kullanılan geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının olası riskleri, yararları ve kısıtlılıkları hakkında bireylerin daha fazla bilgilendirilmesi ve özellikle bu uygulamaların hekimler eliyle yürütülerek topluma rehberlik edilmesi önemlidir.

Anahtar kelimeler: Bilgi durumu, geleneksel tıp, tamamlayıcı tıp.

ABSTRACT

This study aims to identify knowledge and attitudes towards traditional and complementary medicine interventions in individuals presenting to physical therapy and outpatient clinic. This is a cross-sectional study. The study was approved by Yozgat Bozok University Ethics Committee on Clinical Research. The data were collected using a questionnaire. Data were collected using a questionnaire through face-to-face interview method. Overall, 550 individuals aged ≥18 years were recruited at the end of study. Of participants, 83.5% reported that they could use traditional and complementary medical interventions for treatment of a health problem while 35.5% reported that they previously used these interventions in a health problem, 95.4% of those who reported that they would continue to use the intervention. The cupping and leech therapy were the most common interventions. The participants often reported that they preferred traditional and complementary medicine as they thought that these interventions were natural and safe with less adverse effect and they believe that these interventions will improve their quality of life. Participants defined these interventions as those which make them feel better. It is important to provide better counseling regarding potential risk, benefits and limitations of traditional and complementary medicine interventions which are increasingly used in Turkey and worldwide and to guide community through provision of these interventions by clinicians.

Keywords: Complementary medicine, knowledge, traditional medicine.

Corresponding Author: Dr.Öğrt.Üyesi Şemsinnur Göçer, Sarıkaya Fizyoterapi Ve Rehabilitasyon Yüksekokulu, Yozgat/ Türkiye
ORCID NO: 0000-0002-2735-0073
E-mail: semsinnurgocer@gmail.com
Doç. Dr. Özlem BALBALOĞLU, ozlembalbaloglu@yahoo.com, ORCID NO: 0000-0003-2813-3406

Makale Geliş Tarihi : 08.09.2020

Makale Kabul Tarihi: 30.03.2021

GİRİŞ

Günümüzde modern tedavilerdeki gelişmelere rağmen geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler (GETAT) son dönemlerde dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de popülerlik kazanmıştır (1,2). Özellikle kronik hastalığı olan birçok hastada, legal ya da illegal yollardan alternatif tedaviler kullanılabilir (3,4). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), GETAT'ı "Fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunma, hastalıklara tanı koyma, iyileştirme veya tedavi etmenin yanısıra sağlığın iyi bir biçimde sürdürülmesinde de kullanılan, farklı kültürlerle özgü teori, inanç ve tecrübelerle dayalı olan izahı yapılabilen ya da yapılamayan bilgi, beceri ve uygulamalar bütünüdür" şeklinde tanımlamıştır (5-7). Ülkemizde GETAT alanında ilk düzenleme 1991 yılında "Akupunktur Tedavi Yönetmeliğinin" çıkarılması ile başlamış sonra Ekim 2014 tarihinde ise çok daha kapsamlı olan bir yönetmelik çıkarılmıştır. Bu yönetmelikte 15 yöntem kabul görmüştür. Bu yöntemler; kupa uygulaması, fitoterapi, larva uygulaması, ozon uygulaması, mezoterapi, proloterapi, müzik terapi, hipnoz, homeopati, sülük tedavisi, apiterapi, osteopati, akupunktur, refleksoloji ve kayropraktikdir (5,8). 2016 yılında kurulan GETAT Enstitüsü'nün amacı, 'kanıta dayalı olarak geleneksel ve tamamlayıcı tıbbın, standart tıp ile entegre bir şekilde kullanılmasına hizmet vermektir (9). Dünyada yapılan çalışmalarda GETAT uygulamalarının kullanıma oranlarının %42.1 ile %80 arasında olduğu görülmektedir. Örneğin Amerika'da %42.1, Avustralya'da %48.2, Kanada'da %70.4 iken; Kolombiya'da %40, Çin'de %70 ve Afrika ülkelerinde ise %80 civarında olduğu bilinmektedir (10). GETAT uygulamalarının kullanımı dünya çapında birçok ülkede giderek artmaktadır. Türkiye genelinde çeşitli hastalıklarda GETAT kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bireylerin bu yöntemleri kullanım oranının %12.6 ile %86.3 arasında değiştiği belirtilmiştir (11).

Toplum tarafından yaygın olarak kullanılan sağlıklı ilgili pek çok uygulama vardır (12-15). Bu uygulamaların kullanımının toplumda yaygınlaşması, aynı zamanda yazılı ve görsel medyada bu uygulamalarla ilgili sayısız bilgi bulunması, GETAT uygulamalarına ilişkin bilgi, görüş ve tutumları içeren araştırmaların sayısının da az olması göz önüne alındığında, halk sağlığı için önemli hale gelmesi kaçınılmazdır. Tüm bunlar, bireylerin GETAT yöntemleriyle ile bilgilerinin sorgulanarak, onları hatalı kullanımdan koruyacak doğru bilgilendirmelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır (16). Bu çalışmada, fizik tedavi ve rehabilitasyon polikliniğine başvuran bireylerin geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları konusunda bilgilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni ve Etik Onay

Kesitsel tipteki bu çalışma; Kasım 2019-Şubat 2020 tarihleri arasında yürütülmüş olup, araştırma için gerekli kurum izni ve Yozgat Bozok Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurul'undan etik onayı (2017-KAEK-189_2019.11.27_05) alınmıştır. Bireyler, bilgilendirilmiş yazılı onam alınarak araştırmaya dahil edilmiş, veri toplama sürecinde Helsinki Deklarasyonu kurallarına uyulmuştur.

Evren ve Örneklem

Çalışmamızda, Türkiye genelinde daha önce GETAT kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalarda belirli bir evren bulunmamaktadır (9,11). Bu sebeple araştırmada, yapılan güç analizinde, güven aralığı %95 ve sapma değeri \pm %5.0 olarak alınmış ve minimum örneklem büyüklüğü 18 yaş ve üzeri 377 kişi (kadın-erkek) olarak hesaplanmıştır. Araştırma sonunda 18 yaş ve üzeri toplam 550 kişiye ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplamak için araştırmacılar tarafından hazırlanmış yaş, cinsiyet, gibi sosyodemografik özellikleri, mevcut hastalık ve ilaç kullanım durumu ile katılımcıların geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları ile ilgili bilgilerini, kullanım durumlarını belirlemeyi amaçlayan 25 soruluk anket formu kullanılmıştır (2,9,10-12). Araştırmanın verileri, Yozgat Bozok Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon polikliniğine gelen 18 yaş ve üzeri, hasta ve hasta yakını olan bireylerden, yüz yüze görüşme yöntemiyle elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sonunda 18 yaş ve üzeri olan 550 kişiye ait veriler değerlendirilmiştir. Veriler SPSS istatistik paket programda değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulgularına ilişkin sonuçlar sayı, yüzdelik dilimlerle ifade edilmiş, karşılaştırmalı analizde Ki kare testi kullanılmıştır. $p < 0.05$ değeri anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların %43.8'i, 40-59 yaş grubunda, %60.7'si kadın, %46.2'si ilköğretim mezunu, %78.4'ü evli, %37.2'si ev hanımıdır. Ayrıca katılımcıların %52.2'sinin bir gelirin olduğu, %74.5'inin kronik bir hastalığının olduğu ve %70.7'sinin düzenli bir ilacının olduğu ifade saptanmıştır (Tablo I).

Katılımcıların %98.4'ü geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarını (GETAT) duyduğunu ve %99.5'i bu bilgiyi komşu, akraba, arkadaş vb. kaynaklardan öğrendiğini ifade etmiştir. GETAT uygulamaları arasında en fazla bilinenlerin ise kupa (%100), sülük (%96), akupunktur (%38.7) ve fitoterapi (%36.9) olduğu belirlenmiştir. GETAT uygulamaları herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde kullanılabilir diyenlerin oranı ise %83.5, bu uygulamaları herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde tercih edenlerin oranının ise %35.5 olduğu belirlenmiştir.

GETAT uygulamalarını kullanmadan önce doktora danışanların oranının %17.9, kullandığı yöntemin olumsuz etkileri olabileceğini düşünenlerin oranının %6.7 ve kullandığı yönteme devam etmeyi düşündüğünü ifade edenlerin oranının ise %95.4 olduğu belirlenmiştir (Tablo II).

Herhangi bir sağlık sorununun tedavisi için tercih edilen GETAT yöntemleri arasında en fazla %69.3 ile kupa uygulaması, bunu %22.1 ile sülük uygulaması ve %4.6 ile fitoterapi uygulaması izlemektedir. Herhangi bir yöntem kullanmayan katılımcılar gerekli olsa; %46.8'i fitoterapiyi, %30.4'ü kupa uygulamasını, %18.0'ı sülük uygulamasını ve %4.8'i ise ozon uygulamasını tercih edebileceklerini ifade etmişlerdir (Tablo II).

Katılımcılar GETAT uygulamalarını sıklıkla; doğal, güvenli ve yan etkileri az olduğunu düşündükleri (%31.1) yaşam kalitelerini yükselteceğine inandıkları (%29.8) ve akraba, eş, dost tavsiyesinden (%12.7) dolayı

tercih ettiklerini belirtmişlerdir. GETAT uygulamalarını tercih etmeyen katılımcılar ise, GETAT uygulamalarını sıklıkla, yan etkilerinden korktukları (%45.1), ihtiyaç duymadıkları (%35.5) ve faydalı olduğuna inanmadıkları için (%14.5) tercih etmediklerini belirtmişlerdir (Tablo III).

Katılımcılar GETAT uygulamalarını en çok kendini iyi hissettiren uygulamalar şeklinde tanımlarken (%78.5), %66.2'si ise tıbbi tedaviye yardımcı olan uygulamalar olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo IV).

Bitkisel çaylar, bitkisel ürünler ya da bitkisel ilaçların bazı hastalıkların veya belirtilerin tedavisinde kullanılabileceğini ifade edenlerin oranı %91.3 idi. Katılımcılar tarafından bitkisel çaylar arasında en fazla bilinenleri ıhlamur, kuşburnu, adaçayı ve papatya çayları iken; bitkisel ürünlerden en fazla bildiklerinin soğan, sarımsak, nane, sarı kantaron ve zencefil olduğunu ve bunların bazı hastalıkların veya belirtilerin tedavisinde kullanılabileceğini ifade etmişlerdir. Bitkisel kaynaklı ürünler başlığında en az bilinenin ise %4.4 ile bitkisel ilaçlar olduğu belirlenmiştir (Tablo V).

“Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde kullanılabilir” diyenlerin oranı; 40-59 yaş grubundaki bireylerde, kadın cinsiyette, öğrenim düzeyi lise ve üzeri olanlar ile geliri olmayan bireylerde anlamlı derecede yüksekti ($p<0.05$) (Tablo VI).

Medeni durum, hastalık durumu ve ilaç kullanma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$)

(Tablo VI).

TARTIŞMA

Günümüzde GETAT uygulamaları, koruyucu hekimlikten, bulaşıcı olmayan hastalıkların tedavisine, ruh sağlığı alanından yaşlı nüfusta sık görülen kronik hastalıklara kadar bir çok alanda bireylerin gerek sağlığını iyileştirmek gerekse yaşam kalitesini yükseltmek için kullanıldığı bilinmektedir (3).

Bu çalışmada GETAT yöntemleri ile ilgili katılımcıların %98.4'ü GETAT uygulamalarını bildiğini ve %99.5'i bu bilgiyi komşu, akraba, arkadaş gibi yakın çevresinden aldıklarını ifade etmiştir. GETAT uygulamaları arasında en fazla bilinenleri ise kupa (%100.0), sülük (%96.0), akupunktur (%38.7) ve fitoterapi (%36.9) idi.

Sönmez ve ark. (17), yaptığı çalışmada tıp fakültesi öğrencilerinin GETAT ile ilgili bilgi kaynaklarının çoğunlukla internet, akraba ve komşular olduğunu belirlemişlerdir. Araz ve ark. (18), ise GETAT ile bilgi kaynaklarının çoğunlukla arkadaş, akraba/komşu ve sağlık personeli olduğunu belirlemişlerdir.

Bir çalışmada GETAT uygulamalarından en sık bilinenlerinin kupa, sülük uygulaması ve hipnoz olduğu belirlenmiştir (19). Araştırma bulgularımız literatürle benzerlik göstermektedir. Bu yöntemlerin toplum içinde daha az biliniyor olması; bu yöntemlerle ilgili kişilerin okul/iş hayatlarında ya da medyada çok bahsedilmemesinden kaynaklanabilir.

Tablo I. Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri

Özellikler	Sayı	%	
Yaş Grupları	18-39	184	33.5
	40-59	241	43.8
	60 ve üzeri	125	22.7
Cinsiyet	Erkek	216	39.3
	Kadın	334	60.7
	Okuryazar değil	40	7.3
	Diplomasız okuryazar	28	5.1
Öğrenim Düzeyi	İlköğretim	254	46.2
	Lise	142	25.8
	Üniversite	86	15.6
	Evli	431	78.4
Medeni Durumu	Bekar	97	17.6
	Eşinden ayrılmış veya eşi ölmüş	22	4.0
	Ev hanımı	205	37.2
	Emekli	90	16.4
Meslek	Öğrenci	23	4.1
	Çalışıyor	81	14.8
	Çalışmıyor	151	27.5
Gelir	Var	289	52.5
	Yok	261	47.5
Kronik Hastalık	Var	410	74.5
	Yok	140	25.5
Düzenli İlaç Kullanımı	Var	389	70.7
	Yok	161	29.3

Tablo II. Katılımcıların geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları ilgili özelliklerinin dağılımı

		Sayı	%
GETAT uygulamaları hakkında bilgi (n:550)	Evet	541	98.4
	Hayır	9	1.6
	Komşu.akraba.arkadaş	547	99.5
GETAT uygulamaları hakkında bilgi kaynağı*(n:550)	TV programları	306	55.6
	İnternet.sosyal medya	72	13.1
	Gazete.dergi.kitap vb.	47	8.5
	Sağlık kuruluşları	16	2.9
	Kupa uygulaması	550	100.0
	Sülük uygulaması	528	96.0
	Akupunktur	213	38.7
	Bitkisel tedavi(fitoterapi)	203	36.9
	Ozon uygulaması	104	18.9
	Hipnoz	78	14.2
	Müzik terapi	44	8.0
Bilinen GETAT uygulamaları* (n:550)	Mezoterapi	16	2.9
	Apiterapi	9	1.5
	Refleksoloji	8	1.5
	Homeopati Osteopati	8	1.5
	Kayropratik	5	0.9
	Larva uygulaması	5	0.9
	Proloterapi	3	0.5
	Evet	459	83.5
GETAT uygulamaları herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde kullanılabilme durumu (n:550)	Evet	195	35.5
GETAT uygulamalarını herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde tercih etme durumu (n:550)	Evet	35	17.9
GETAT uygulamalarını kullanmadan önce doktora danışma durumu (n:195)	Evet	13	6.7
Kullandığı GETAT uygulamalarının olumsuz etkileri olabileceğini düşünme durumu (n:195)	Evet	186	95.4
Kullandığı yöneme devam etmeyi düşünme durumu (n:195)	Kupa uygulaması	135	69.3
	Sülük uygulaması	43	22.1
	Bitkisel tedavi(fitoterapi)	9	4.6
	Akupunktur	4	2.0
	Ozon uygulaması	3	1.5
	Apiterapi	1	0.5
	Bitkisel tedavi(fitoterapi)	166	46.8
Sağlık sorununun tedavisi için tercih edilen yöntem (n:195)	Kupa uygulaması	108	30.4
	Sülük uygulaması	64	18.0
	Ozon uygulaması	17	4.8
Gerekli olsa tercih edilebilecek yöntem (n:355)			

*:Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo III. Katılımcıların GETAT uygulamalarını tercih etme ve etmeme nedenlerinin dağılımı (n:550)

	Evet	
Tercih Edenler*	Sayı	%
Doğal. güvenli ve yan etkileri az	171	31.1
Yaşam kalitesini yükseltir	164	29.8
Arkadaş/komşu/akraba tavsiyesi	70	12.7
İlaçlardan fayda görmemesi	59	10.7
İlaçların yan etkisinin çok fazla olması	35	6.4
Sağlık hizmetine ulaşmanın zor olması	12	2.2
GETAT'ın ucuz olması	12	2.2
Merak etmesi	11	2.0
Tercih Etmeyenler*	248	45.1
Yan etkilerinin olması		
İhtiyaç duymaması	195	35.5
Faydalı olmaması	80	14.5
Pahalı olması	79	14.4
Yöntemlere ulaşmanın zor/karmaşık olması	50	9.1
Doktorun izin vermemesi	6	1.1

*:Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo IV. Katılımcıların GETAT uygulamaları ile ilgili yanıtların dağılımı (n:550)

	Sayı	%
Kendini iyi hissettiren uygulamalardır	432	78.5
GETAT Uygulamaları ile İlgili İfadeler		
Tıbbi tedaviye yardımcı olan uygulamalardır	364	66.2
Tıbbi tedaviye hiçbir zararları olmamaktadır	204	37.1
Yakın çevreme, arkadaşlarıma tavsiye edebilirim	187	34.0
Tamamen zararsız uygulamalardır	139	25.3
Tıbbi tedavinin olmadığı durumlarda kullanılabilir	87	15.8
Sadece tedavisi olan basit hastalıklarda kullanılabilir	63	11.5

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo V. Bitkisel kaynaklı ürünlere ilişkin sorulara verilen cevapların dağılımı (n:550)

	Sayı	%	
Bitkisel çaylar/bitkisel ürünler/bitkisel ilaçların bazı hastalıkların ve/veya belirtilerin tedavisi için kullanılma durumu	Evet	502	91.3
	Bitkisel çaylar (adaçayı, papatya, ıhlamur, kuşburnu)	532	96.7
	Bitkisel ürünler (soğan,sarımsak, nane, sarı kantaron, zencefil)	479	87.1
Bilinen bitkisel kaynaklı ürünler*	Bitkisel ilaçlar (İmmuzinc, Madecassol, Tebokan vb.)	24	4.4

*: Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Tablo VI. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde kullanılabileceğini ifade eden bireylerin bazı demografik özelliklerine göre karşılaştırılması

Özellikler	Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının herhangi bir sağlık sorununun tedavisi için kullanılabilme durumu				
	Sayı	%	X ²	P	
Yaş grupları	18-39	158	85.9	59.739	0.001*
	40-59	224	92.9		
	60 ve üzeri	77	61.6		
Cinsiyet	Erkek	156	72.2	32.500	0.001*
	Kadın	303	90.7		
Öğrenim durumu	Okuryazar değil	10	35.7	58.632	0.001*
	Diplomasız okuryazar	31	77.5		
	İlköğretim	209	82.3		
Medeni durum	Lise ve üzeri	209	91.7	4.551	0.103
	Evli	357	82.8		
	Bekar	80	82.5		
Gelir	Eşinden ayrı-eşi ölmüş	22	100.0	5.476	0.019*
	Var	231	79.9		
	Yok	228	87.4		
Hastalık	Var	347	84.6	1.623	0.203
	Yok	112	80.0		
İlaç kullanımı	Var	326	83.8	0.118	0.731
	Yok	133	82.6		

X²: Ki kare testi *: p<0.05

Araştırmamızdaki bireylerin büyük çoğunluğu (%83.5) GETAT uygulamalarının herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde kullanılabileceğini ifade etmişlerdi ve bu uygulamaları herhangi bir sağlık sorununun tedavisinde tercih edenlerin oranı %35.5 ve kullandığı yonteme devam etmeyi düşündüğünü ifade edenlerin oranı ise %95.4 idi. Metcalfe ve ark. (20) yaptığı çalışmada, Kanadalıların %12.4'ünün GETAT uygulamalarından yararlandığı, Pengpid ve Peltzer'in (21) çalışmasında, Endonezya'daki halkın GETAT uygulamalarını kullanım oranının %32.9 olduğu belirlenmiştir. Araştırmamızdan elde edilen bu sonuç literatürle benzerlik göstermektedir.

Herhangi bir sağlık sorununun tedavisi için en fazla tercih edilen kupa uygulaması, sonrasında ise sülük uygulaması ve fitoterapi gelmekteydi. Herhangi bir yöntem kullanmayan katılımcılar gerekli olsa; %46.8'i fitoterapiyi, %30.4'ü kupa uygulamasını, %18.0'i sülük uygulamasını ve %4.8'i ise ozon uygulamasını tercih edebileceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğunlukla bu yöntemleri tercih edebileceklerini ifade etmelerinin sebebi; daha yaygın bilinen yöntemler olmalarının yanı sıra, gerek yakın çevrelerinde gerekse medya da bu uygulamalara ilişkin daha fazla bilgiye ulaşabiliyor olmalarından kaynaklanabilir.

Bu araştırmada GETAT uygulamalarını kullanan bireyler bunları sıklıkla; doğal, güvenli ve yan etkilerinin az olduğunu düşündükleri, kendilerine iyi geleceğine ve yaşam kalitelerini yükselteceğine inandıkları, ayrıca akraba, eş, dost gibi yakın çevrenin tavsiyesinden dolayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bir çalışmada, GETAT uygulamalarını hastalık etkilerini azaltmak için kullandıklarını ifade edenlerin en yüksek orana sahip olduğu belirlenmiştir (19). Uğurluer ve ark. (22)'nin çalışmasında, bireylerin %56.3'ünün hastalığı yenmek için, %26.6'sının fiziksel anlamda, %17.2'sinin ise ruhsal anlamda kendini daha iyi hissetmek için bu uygulamaları kullandıklarını belirlemişlerdir.

GETAT uygulamalarını kullanmayan bireyler ise, GETAT uygulamalarını sıklıkla; yan etkilerinden korktukları, ihtiyaç duymadıkları ve faydalı olduğuna inanmadıkları için tercih etmediklerini belirtmişlerdir. Araştırmamızdan elde edilen bu sonuç; bireylerin GETAT uygulamaları hakkında doğru, güvenilir ve sağlıklı bilgiye yeterince ulaşamıyor olmalarından kaynaklanabilir.

Araştırmamızda GETAT uygulamalarını "kendini iyi hissettiren uygulamalar" şeklinde ifade edenler ile bu yöntemlerin tıbbi tedaviye yardımcı uygulamalar olduğunu ve tıbbi tedaviye hiçbir zararı olmadığını düşünen bireyler çoğunlukta idi. Araz ve ark. (18)'nin öğrenciler ile yaptıkları çalışmada, öğrencilerin %68.7'si bu yöntemlere tıbbi tedavinin yetersiz olması durumunda başvurulması gerektiğini ifade ettiklerini belirlemişlerdir. Başka bir çalışmada öğrencilerin %36.0'ı modern tıbbin tamamlayıcısı olduğunu düşünürken %41'i modern tıptan ayrı ve iyileştirici bir alan olarak belirtmiştir (19). Hem literatür hem de araştırmadan elde ettiğimiz sonuçlar bireylerin büyük bir kısmının GETAT uygulamalarını konvansiyonel yöntemlerin destekleyicisi olarak gördüklerini düşündürmektedir.

Bitkisel çaylar, bitkisel ürünler ya da bitkisel ilaçların bazı hastalıkların veya belirtilerin tedavisinde kullanıla-

bileceğini ifade edenlerin oranı %91.3 idi. (Tablo V). Ak (23), çalışmasında bizim çalışmamıza benzer şekilde bitkisel çaylar, bitkisel ürünler ya da bitkisel ilaçların bazı hastalıkların ya da belirtilerin tedavisinde kullanılabılır diyenlerin oranı yüksek (%87.7) bulunmuştur. Bu durum, bitkisel tedavilerin literatürde çok bilinen ve toplumda da yaygın kullanılan yöntemler arasında olmalarından kaynaklanabilir.

Çalışmamızda geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının bazı sağlık sorunlarının tedavisinde kullanılabileceğini ifade edenlerin oranı kadınlarda erkeklere göre anlamlı derecede yüksekti.

Ak (23)'ün çalışmasında GETAT'ın sağlık sorunlarının tedavisinde kullanılabileceğini ifade edenlerin çoğunlukla kadınlar olduğu belirlenmiştir. Üstündağ (24)'ün çalışmasında cinsiyetin tamamlayıcı tedavi kullanımında etkili olduğu, kadınların erkeklerden daha çok tamamlayıcı tedavi kullanmayı tercih ettiği belirlenmiştir. Araştırmadan elde ettiğimiz bu sonuç; kadınlarda hastalıkların daha fazla görülmesi ve sağlık kuruluşlarına daha sık başvuruyor olmalarından kaynaklanabilir.

Çalışmamızda 40-59 yaş grubunda olan bireylerde, geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının bazı sağlık sorunlarının tedavisinde kullanılabileceğini ifade edenlerin oranı daha yüksekti ve istatistiksel olarak anlamlıydı. Kayseri'de yapılan bir araştırmada (25) 50 yaş ve üzeri olan bireylerin, Nevşehir'de yapılan bir çalışmada (26) 70-79 yaş grubunda olan bireylerin, başka bir çalışmada ise 62-85 yaş grubunda olan bireylerin daha çok geleneksel ve tamamlayıcı tıp yöntemlerini kullandıkları belirlenmiştir (27). Araştırmamızdan elde edilen bu sonuç, orta yaş diye adlandırdığımız bu grupta ilerleyen yaş ile birlikte ortaya çıkan sağlık sorunlarına karşı tamamlayıcı tedavi yöntemleri ile yaşam kalitelerini arttırmak istemelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Çalışmamızda, lise ve üzeri öğrenim düzeyinde olan bireylerde, geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının bazı sağlık sorunlarının tedavisinde kullanılabileceğini ifade edenlerin oranı daha yüksekti ve istatistiksel olarak anlamlıydı. Bir çalışmada üniversite ve üst öğrenim seviyesinde olan bireylerin çoğunun (%82.2) GETAT uygulamaların yararlı olacağına inandıkları (28), Argun ve ark. (29)'nın çalışmasında GETAT'a başvuranların çoğunlukla lise veya üniversite (%65.9) mezunu olduğu belirlenmiştir. Araştırmamızdan elde edilen bu sonuç; bireylerin öğrenim düzeyi yükseldikçe GETAT uygulamaları hakkında daha doğru ve güvenilir kaynaklara ve bilgiye ulaşabiliyor olmalarından kaynaklanabilir.

Çalışmamızda geliri olmayan bireylerde geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının bazı sağlık sorunlarının tedavisinde kullanılabileceğini ifade edenlerin oranı anlamlı derecede yüksekti.

Kayseri'de yapılan araştırmada ekonomik durumu iyi ve çok iyi olanlarda, yüksekokul mezunu olanlarda geleneksel ve alternatif tıp terimini bilme durumu daha yüksektir (25). Başka bir çalışmada GETAT merkezine başvurunun; eğitim düzeyi gelir düzeyi yüksek gruplarda daha fazla olduğu belirlenmiştir (28). Akyürek ve ark. (30)'nın çalışmasında ise düşük sosyoekonomik düzeyin düzeyinin alternatif tedavi kullanımını etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızdan elde edilen sonuç, geliri olmayan birey-

lerin herhangi bir sağlık sorununun tedavisi için bu yöntemleri tercih etmelerinde, daha kolay ulaşılabilir ya da daha ucuz yöntemler olarak düşünmelerinden kaynaklanabilir.

Dünya'da ve ülkemizde GETAT yöntemlerinin kullanımının hızlı bir artış göstermekte olduğu bilinmektedir. İnsanların kendi kültürleri ile uyumlu bulması, girişimsel işlemlerin olmaması veya daha az olması, düşük maliyetli olması, nispeten daha kolay bir şekilde ulaşılması ve aynı zamanda bazı hastalıklar için umut olarak görülmesi insanların GETAT uygulamalarını daha fazla kullanmalarının nedenleri arasında sayılabilmektedir. Dolayısıyla bu uygulamalara, olası risklere, yarar ve kısıtlılıklarına ilişkin bilgilendirmelerin ve rehberliklerin sağlık profesyonelleri tarafından yapılması, hekimlerin eğitim içeriklerine bu konuların dahil edilmesi, geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının kullanımına yönelik doğru bilgilere güvenilir kaynaklardan ulaşabilmeleri için toplumun farkındalığını arttırmaya yönelik eğitimler düzenlenmesi önerilir.

Teşekkür

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir kurum ya da kuruluştan finansal destek alınmamıştır. Yazarlar arasında herhangi bir konuda çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Linde K, Jonas WB, Melchart D, Willich S. The methodological quality of randomized controlled trials of homeopathy, herbal medicines and acupuncture. *Int J Epidemiol* 2001; 30(3):526-531.
- Orhan F, Sekerel BE, Kocabas CN et al. Complementary and alternative medicine in children with asthma. *Ann Allergy Asthma Immunol* 2003; 90(6):611-615.
- Sirois FM. Provider-based complementary and alternative medicine use among three chronic illness groups: Associations with psychosocial factors and concurrent use of conventional health-care services. *Complement Ther Med* 2008; 16(2):73-80.
- Gray RE, Fitch M, Goel V, Franssen E, Labrecque M. Utilization of complementary/ alternative services by women with breast cancer. *J Health Soc Policy* 2003; 16(4):75-84.
- Taştan K. Ülkemizde geleneksel ve tamamlayıcı tıbbın kilometre taşları. *Ankara Med J* 2018; (3):458-459.
- World Health Organization. General Guidelines for Methodologies on Research and Evaluation of Traditional Medicine. WHO Books, Geneva 2000; p 80.
- Tokaç M. Geleneksel tıba akademik yaklaşım: GETTAM. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi* 2013; 28: 82-5.
- Resmi Gazete Sayı No:20885, (29.05.1991), Akupunktur Tedavi Yönetmeliği. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20885.pdf>; Erişim tarihi: 01.09.2020.
- Biçer İ, Yalçın Balçık P. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp: Türkiye ve seçilen ülkelerin incelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi* 2019; 22(1): 245-257.
- Altın A, Avcı İA. Evde alzheimer hastasına bakım verenlerin hasta bakımına yönelik kullandıkları tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 2016; 15(6):525-531.
- Doğan B, Abuaf Karabudak Ö, Karabacak E. Tamamlayıcı/alternatif tıp ve dermatoloji. *Türkderm* 2012; 46:62-66.
- Düzen KÖ, Korkmaz M. Kanser hastalarında, semptom kontrolü ve tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* 2015; 8(2):67-76.
- Burnham JC. Tıp Tarihi Nedir? *Islık Yayınları, İstanbul* 2017; ss 19-172.
- Bynum W. Tıp Tarihi. *Dost Kitabevi Yayınları, İstanbul* 2014; ss 11-13, 58-60.
- Giddens A. *Modernliğin Sonuçları* (4. Basım). *Ayrıntı Yayınları, İstanbul* 2010; s 47.
- Ünal M, Dağdeviren HN. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp yöntemleri. *Euras J Fam Med* 2019; 8(1):1-9.
- Sönmez CI, Başer DA, Küçükdağ HN ve ark. Tıp fakültesi öğrencilerinin geleneksel ve tamamlayıcı tıp ile ilgili bilgi durumlarının ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi* 2018; 10(3):276-81.
- Araz Çöl N, Taşdemir HS, Kılıç Parlar S. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin tıp dışı alternatif ve geleneksel uygulamalar konusundaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2012; 1(4):239-251.
- Oğlakçı İlhan A, Sirekbasan S, Gürkök Tan T. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin geleneksel ve tamamlayıcı tıp ile ilgili bilgi düzey ve tutumlarının değerlendirilmesi. *Ankara Med J* 2019; (4):736-744.
- Metcalfe A, Williams J, McChesney J, Patten SB, Jette N. Use of complementary and alternative medicine by those with a chronic disease and the general population-results of a national population based survey. *BMC Complementary and Alternative Medicine* 2010; 10(58):1-6.
- Pengpid S, Peltzer K. Utilization of traditional and complementary medicine in Indonesia: Results of a national survey in 2014-15. *Complementary Therapies in Clinical Practice* 2018; 33:156-163.
- Uğurluer G, Karahan A, Edirne T, Şahin HA. Ayaktan kemoterapi ünitesinde tedavi alan hastaların tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamalarına başvurma sıklığı ve nedenleri. *Van Tıp Dergisi* 2007; 14(3): 68-73.
- Ak N. Ankara İli Bazı İlçelerindeki Aile Sağlığı Merkezlerine Başvuran 18 Yaş Üstü Bireylerin Geleneksel Ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları İle İlgili Bilgi Ve Tutumlarının İncelenmesi [uzmanlık tezi]. *Ankara: Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı*; 2018.
- Üstündağ S. Kemoterapi Alan Kanser Hastalarının Semptom Yönetiminde Kullandıkları Tamamlayıcı Tedavi Yaklaşımlarının Yaşam Kalitesine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara* 2013.
- Oral B, Öztürk A, Balcı E, Sevinç N. Aile Sağlığı merkezine başvuranların geleneksel/alternatif tıpla ilgili görüşleri ve kullanım durumu. *TAF Prev Med Bull* 2016; 15(2): 75-82.
- Güven ŞD, Muz G, Efe Ertürk N, Özcan A. Hipertansiyonlu bireylerde tamamlayıcı ve alternatif tedavi

- kullanma durumu. Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi 2013; 2(3):160-166.
27. Özdemir AA. Kronik Böbrek Hastalarında Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2009.
 28. Kılıç KN. Geleneksel Ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarına Başvuran Bireylerin Tutumları, Başvurma Nedenleri ve Memnuniyet Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ 2019.
 29. Argun M, Durmuş A, Basat M. Türkiye’de Akupunktur Algısı: Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği. Uluslararası Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Kongresi Bildiriler Kitabı. T. C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İstanbul 19-22 Nisan 2018; ss 220-222.
 30. Akyürek S, Önal C, Kurtman C. Akciğer kanserli hastalarda alternatif tedavi kullanımı. Türk Hematoloji Onkoloji Dergisi 2005; 15(2):73-77.